

BÉRES ZSUZSA

sajtóreferens
Debreceni Egyetem, M. Tóth Ildikó Sajtóközpont
beres.zsuzsa@unideb.hu

VOLT EGYSZER EGY EGYETEMI ARCKÉPCSARNOK...

Egykori intézményvezetők festett portréi – szinte valamennyi Dienes János festőművész alkotása – díszítik ma is a Debreceni Egyetem Főépületének Rektori Tanácstermét és folyosóját. A festmények egykor egy, az egyetem nagyjait, több mint harminc arcképet megőrkítő galéria darabjai voltak. Az arcképcsarnok – amelynek létezését korabeli dokumentumok, fotók is bizonyítják – mára már csupán töredékében maradt fenn. A kutatások azonban kiderítették, hogy a gyűjtemény több darabját őrzi jelenleg a debreceni Déri Múzeum.

Kulcsszavak: egyetemtörténet, Debreceni Egyetem, rektori portrék, Dienes János festőművész

PAINTED PORTRAITS OF FORMER INSTITUTION LEADERS, UNIVERSITY OF DEBRECEN. Painted portraits of former institution leaders – almost all of them painted by János Dienes – still decorate the Rector's Council Room and the corridor of the University of Debrecen's Main Building. The paintings were once part of a gallery of more than thirty portraits of the great figures of the university. The Hall of Portraits – the existence of which is attested by documents and photographs from the period – has survived only in fragments. However, research has revealed that several pieces of the collection are currently kept in the Déri Museum in Debrecen.

Keywords: university history, University of Debrecen, painted portraits of university leaders

Az arcképcsarnok létrehozásának gondolatát Pap Károly, a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem rektora (1924–25) vetette fel. A tanév állapotáról és működéséről szóló jelentésében pedig már arról is beszámolhatott, hogy az első portrék – az intézmény alapításához és működésének indításához jelentős mértékben hozzájáruló személyiségek arcképei – már el is készültek. A tudományegyetem 1925/26. évi tanévnyitó közgyűlésén dr. Pap Károly egyetemi ny. r. tanár, lelépő *rector magnificus* évvértékelőjében az alábbiak hangzottak el:

Beérkezett: 2024. 02. 15.
Közlésre elfogadva: 2024. 05. 15.
Copyright GERUNDIUM

„Hogy a hivatali és előadó termeknek mekkora szűkében vagyunk az orvosit kivéve minden fakultáson, főntebb már eléggé kiemeltém, de kényszerű voltát talán sosem éreztem annyira, mint a testvér-egyetemek látogatásakor tett összehasonlítás alkalmával. Szerényebb hivatali helyiséget pl. tantermeinkről már nem is szólva, a debreceni egyetem rectoráénál sehol sem láttam, akinek egyetlen szoba állván rendelkezésére, ezt kénytelen dolgozó, fogadó és tanácskozó termül használni egyszerre. Ha már kicserélni vagy bővíteni nem állt módomban, legalább az interieurjét igyekeztem kellemesebbé tenni az által, hogy földíszítottam azoknak a kiváló férfiaknak arcképével, akik egyetemünk alapítása, fejlesztése, vagy támogatása körül mindnyájunk előtt maradandó érdemeket szereztek. Így a Gróf Tisza István Benczur-féle jeles portraitjának másolata mellett megfestettem a Gróf Klebelsberg Kuno kultuszminister úr, Dr. Tóth Lajos államtitkár, Dr. Balthazar Dezső református püspök, Gróf Degenfeld József egyházkerületi főgondnok, Dr. Magoss György polgármester, Dr. Beöthy Zsolt budapesti és Dr. Kenézy Gyula debreceni egyetemi professzorok képmását Dienes János helybeli rajztanár és festőművész által. A képek valamennyien jól sikerültek s ma már rectori fogadótermünk méltó díszei s egyuttal alapját teszik annak a régóta tervezett szép galériának, amely egyetemünk nagyjainak képmását lesz hivatva időről-időre a jövőendő számára megörökíteni.”¹

A felsorolt nyolc arcképből mára egyedül Kenézy Gyula (az 1919/20. tanév rektora) arcképe található az egyetemen, a Rectori Tanácssteremben. A többi hét alkotás sorsa jelenleg ismeretlen.

A képek alkotója Dienes János (Abaújbakta, 1884. július 22. – Debrecen, 1962. október 3.) Munkácsy-díjas festőművész, aki a budapesti Képzőművészeti Főiskolán Zemplényi Tivadar és Olgyay László tanítványa volt. 1909-ben költözött Debrecenbe, ahol a Dóczi leányiskola rajztanára lett. 1922–1950 között több portrémegrendelésnek tett eleget, de kiemelkedő alkotásokat hozott létre tájképfestőként is.

Az egyetemi galéria tovább bővült az évek során, ahogy az az intézmény évkönyvéből is kiderül. Dr. Szentpéteri Kun Béla lelépő rektor, a Tudományegyetem 1931. szeptember 28-án tartott, az 1931/32-es tanévet megnyitó közgyűlésén elhangzott, az intézmény 1930/31. évi állapotáról és működéséről szóló beszámolójában ez olvasható:²

„Gyarapodott professzoraink arcképcsarnoka is. Kívánatos, hogy valamennyi érdemes professzorunkról, elsősorban azokról, akik a rectori méltóságot viselték és azokról, akiket elveszítettünk a helyhez méltó képét megszerezük tanácskozó

¹ *A Debreceni Magyar Királyi Tisza István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1924-25. tanévről* (Hajduhadház: „Törekvés” Könyvnyomda és Könyvkötészet, 1929), 101–102.

² *A Debreceni M. Kir. Tisza-István-Tudományegyetem évkönyve és almanachja az 1930-31. tanévről* (Debrecen: Debrecen szabad királyi város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda-vállalata, 1932), 119.

termeink számára, nem éppen csak fali díszül, hanem szimbolumául annak, hogy elhatározásainkban őket is mindig magunk előtt kívánjuk látni. Eddig tudomásom szerint az egyetem rectoránál és a karoknál összesen öt volt rectorról és három elköltözött kartársunkról van megfelelő arckép. Ezekhez az elmúlt évben elkészült közvetlen elődömnök Csánki Benjaminsnak, a régebbi rectorok közül pedig Láng Nándornak és Teghze Gyulának, valamint külön ajándékképpen boldogult Pápay Józsefnek arcképe. Mindegyik Dienes János festőművész munkája. Ezek elhelyezéséről az ezévi Rector úr lesz kegyes gondoskodni.”

Az elkészült arcképek érdekessége, hogy az egyetemi vezetés fontosnak tartotta megörökíteni Pápay Józsefet, aki az első kinevezett professzorok között szerepelt, és aki 1914-től haláláig, 1931-ig az egyetem Magyar és Finnugor Nyelvtudományi Tanszékének volt oktatója, és aki az egyetem rectorainak névsorában nem, azonban az 1914–15-ös tanévet megelőzően Kiss Ferenc prorektoraként szerepel.³

Csánki Benjámint (az 1929/30. tanév rektora), valamint Teghze Gyula (az 1922/23. tanév rektora) portréit ma a Déri Múzeumban találhatóak, Láng Nándor (az 1916/17. tanév rektora) és Pápay József arcképéről azonban nincs információ.

A gyűjtemény azonban továbbra is gyarapodott, sorra készültek el – Dienes János munkájának köszönhetően – a további rectorokat megörökítő festmények. Erről így számolt be az 1933/34. tanévet záró beszédében dr. Varga Zsigmond Rector Magnificus:

„Az egyetem kormányzásának gondja és felelőssége nemcsak ez évben volt feletten nehéz, hanem mindig az volt és mindig is az marad. Éppen ezért bizonyult helyes cselekedetnek, hogy már elődeim folyamatba tették az egyetem rectori tisztet viselt dignitáriusai arcképcsarnokának az elkészítését. Elődeim nyomán haladva, rectori gazdálkodásom megtakarítása terhére így készítettem el én is Dr. Kiss Ferencnek, Dr. Bernolák Nándornak., Dr. Erdős Józsefnek, Dr. Pokoly Józsefnek és Dr. Verzár Frigyesnek olajfestésű művészi arcképeit. Korábbi rectori rendelésekből készült el Dr. Pap Károly és Dr. Neuber Ede volt Rectoroknak az arcképe. A képek egytől-egyig mind Dienes János helybeli festőművész sikerült alkotásai. Ezennel átadom elődeim arcképeit a nyilvánosságnak. Kerüljenek ez arcképek méltó helyeikre és hirdessék időtlen-időkipig, hogy akiket megörökítettek, Istennek dicsőségére, hazánk javára és egyetemünk előbbvitelére, hűséggel, becsülettel és eredménnyel elvégezték kötelességüket.”⁴

Kiss Ferenc (az 1914/15. első tanév rektora), Pokoly József (az 1920/21. tanév rektora) és Pap Károly (az 1924/25. tanév rektora) portréinak fellelhetőségéről szintén

³ *A Debreceni Egyetem története 1912–2012* (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012), 54., 523.

⁴ *Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyv és Almanach az 1933-34-es tanévről* (Debrecen: Debreceni Magyar Királyi Tisza István-Tudományegyetemi Nyomda, 1935), 73.

nincs információ. Az Erdős Józsefet (az 1917/18. tanév rektora) ábrázoló kép a Rektori Tanácsstermet, Verzár Frigyes (az 1927/28. tanév rektora) és Neuber Ede (az 1931/32. tanév rektora) arcképe a tanácssterem folyosóját díszíti, míg Bernolák Nándor (az 1915/16. tanév rektora) arcmása a Déri Múzeumban található.

Az egyetemi arcképcsarnokról az utolsó beszámoló az 1934/35. tanévről fennmaradt évkönyvben olvasható:

„A Tudományegyetemnek 1935. évi október 7-én, hétfőn tartott és az 1935-36. tanévet megnyitó közgyűlésén elmondotta: Dr. Tóth Lajos egyetemi ny. r. tanár, lelépő Rector:

[...] Gyarapodott professzoraink arcképcsarnoka. Elkészült: Sass Béla, Dr. Lencz Géza, Dr. Illyefalvi Vitéz Géza, Dr. Darkó Jenő, Dr. Szentpéteri Kun Béla, Dr. Rugonfalvi Kiss István és Dr. Varga Zsigmond volt Rectorok arcképe. Mindegyik Dienes János festőművész munkája [...]”⁵

Dr. Darkó Jenő (az 1928/29. tanév rektora) arcképe a Rektori Tanácssterem folyosóján, Sass Béla (az 1921/22. tanév rektora), dr. Lencz Géza (az 1925/26. tanév rektora), dr. Illyefalvi Vitéz Géza (az 1926/27. tanév rektora), dr. Szentpéteri Kun Béla (az 1930/31. tanév rektora) és dr. Varga Zsigmond (az 1933/34. tanév rektora) portréja a Déri Múzeumban található. A dr. Rugonfalvi Kiss Istvánt (az 1932/33. tanév rektora) ábrázoló kép jelenlegi helyéről azonban nincs információ.

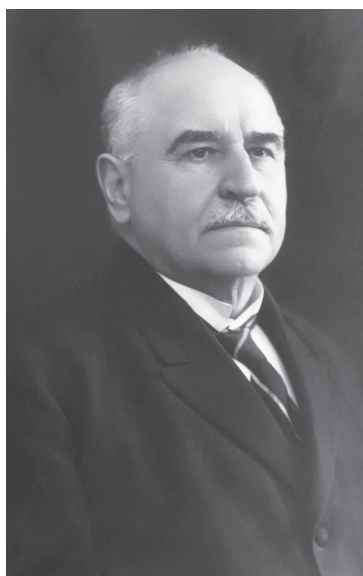
A Déri Múzeumban – bár az egyetemi évkönyvek nem említik a portrék elkészülését – további öt, korábbi rektort ábrázoló (Tóth Lajos 1934/35., Bacsó Jenő 1938/39., Mitrovics Gyula 1940/41., Kállay Kálmán 1941/42., Szepesváraljai Haendel Vilmos 1942/43.), ugyancsak Dienes János által festett arckép található.

További kutatómunka talán kiderítheti, mi lett a hiányzó festmények sorsa, és csupán remélni lehet, hogy a még fellelhető képek egyszer újra egyetemi arcképcsarnokként díszítik majd a Főépület Rektori Tanácsstermét.

⁵ *A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyv és Almanach az 1934-35. tanévről* (Debrecen: Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetemi Nyomda, 1936), 95.

1. kép. Rector Magnificus terméi⁶

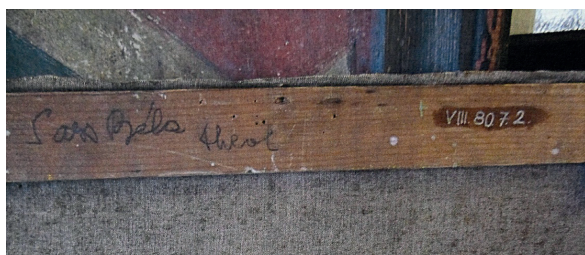

2. kép. Sass Béla,
az 1921/22. tanév rektora

⁶ A képek forrása: DE Archívum, magánarchívum, Bódi Sándor fotói

*3.kép. Dienes János:
Sass Béla rektor portréja*

4. kép. Teghze Gyula, az 1922/23. tanév rektora, az 1930/31. évi Egyetemi Tanács tagjaként

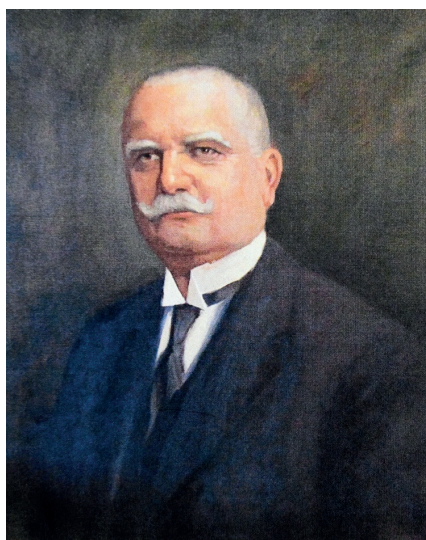

5. kép. Dienes János: Teghze Gyula rektor portréja

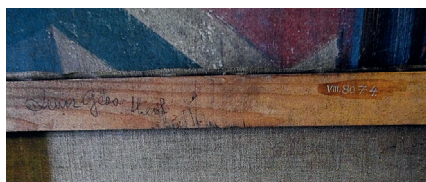
VIII.80.7.3.
Dienes János: dr. Teghze Gyula.
olaj, vászon, 69x55 cm
Déri Múzeum

6. kép. Lencz Géza, az 1925/26. tanév rektora

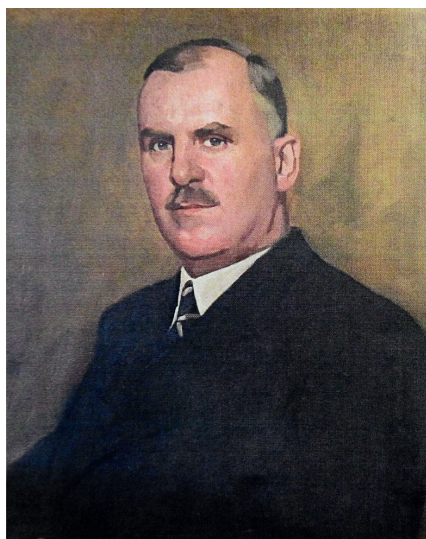

7. kép. Dienes János: Lencz Géza rektor portréja

8. kép. Kállay Kálmán, az 1941/42. tanév rektora

9. kép. Dienes János: Kállay Kálmán rektor portréja

10. kép. Rectori fogadóterem